

JONGEREN EN SCHULDEN

Een onderzoek naar de invloed van bron, geslacht en extremiteit van het schuldverleden op tekstwaardering, imago van de zender en overtuigingskracht bij MBO-studenten

Masterscriptie

Onderwijsinstelling: Universiteit Utrecht
Faculteit: Geesteswetenschappen
Opleiding: Communicatiestudies

Student: Jiske Naber (3013979)
Begeleider: dr. J.N. den Ouden
Tweede begeleider: dr. F. Jansen
Datum: 22 juni 2012

Abstract

De laatste tijd komen er steeds meer jongeren in de schulden terecht. Als reactie op deze problematiek wordt er onder meer voorlichting gegeven aan jongeren door jongeren met een schuldverleden, ook wel peer education genoemd. De vraag is of deze vorm van voorlichting daadwerkelijk effectiever is dan de inzet van een volwassen deskundige. Bovendien bestaat er nog veel onduidelijk omtrent de kenmerken van de leeftijdgenoot. Speelt bijvoorbeeld het geslacht van de leeftijdgenoot tegenover het geslacht van de ontvanger een rol? En hoe extreem moet het schuldverleden van de leeftijdgenoot zijn? In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van Bron, Geslacht en Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot op tekstwaardering, imago van de zender en overtuigingskracht van de tekst. Verder blijkt uit onderzoek dat bronmanipulaties alleen worden opgemerkt als respondenten een tekst oppervlakkig verwerken, via de perifere route. Er is daarom ook gekeken naar interactie-effecten van Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld', Geslacht en consequentiebetrokkenheid en Extremititeit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid op bovengenoemde afhankelijke variabelen.

Uit de resultaten blijkt dat juist de volwassen expert geloofwaardiger wordt gevonden dan de leeftijdgenoot. Deze tendens wordt ook gevonden op een aantal constructen van de overtuigingskracht. Of de respondenten wel of niet overeenkomen qua geslacht met de leeftijdgenoot heeft geen effect. Er wordt evenmin een effect gevonden van de extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot. Verder zijn er (marginale) interactie-effecten gevonden tussen de onafhankelijke variabelen en consequentiebetrokkenheid, maar deze zeggen niets over het effect van de bronmanipulaties bij een lage of hoge consequentiebetrokkenheid.

Inhoudsopgave

1. Jongeren en schulden	4
2. Theoretisch kader	6
2.1 Overeenkomsten tussen bron en ontvanger	6
2.2 Peer education	6
2.3 Exemplar	8
2.4 Geslacht	9
2.5 Extremititeit van het schuldverleden	9
2.6 Geloofwaardigheid bron	10
2.7 Integrative model of behavioral prediction	10
2.8 Elaboration Likelihood Model	12
2.9 Korte omschrijving onderzoek, conceptueel model en onderzoeksvragen	12
3. Methode	14
3.1 Design	14
3.2 Materiaal	14
3.3 Instrumentatie	16
3.3.1. Factoranalyse tekstwaardering	20
3.4 Omschrijving steekproef	21
3.5 Procedure	22
3.6 Verwerking gegevens	22
4. Resultaten	24
4.1 Tekstwaardering	24
4.2 Imago van de zender	26
4.3 Overtuigingen	26
4.4 Attitude	27
4.5 Gedragsintenties	28
5. Conclusie en discussie	30
6. Literatuurlijst	33
7. Inhoudsopgave bijlagen	35

1. Jongeren en schulden

“Een gerechtsdeurwaarder, 24 jaar oud, meldde onlangs op de jongerenzender FunX dat hij vaak langs moet bij mensen die jonger zijn dan hij.” (Van Heijst & Verhagen, 2010, p.13).

Bovengenoemd citaat schetst een situatie die steeds meer voorkomt in Nederland: jongeren die in de schulden terechtkomen. Op 4 oktober 2011 zond het programma “Altijd Wat” een rapportage uit over dit zorgwekkende onderwerp. Hieruit kwam onder meer naar voren dat steeds meer jongeren hulp vragen bij het aflossen van hun schulden en dat het aantal aanvragen bij instanties voor schuldhulpverlening tussen 2007 en 2010 is verdubbeld (De Waal & Smit, 2011). De gevolgen van het hebben van schulden kunnen groot zijn. Zo raken sommige jongeren sociaal geïsoleerd, komen in de armoede terecht of vervallen in (kleine) criminaliteit (Seriel en Von Berg, 2007; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 2007, aangehaald in Van Heijst & Verhagen, 2010).

Volgens lector Recht en Schuld Nadja Jungmann zijn het vooral Mbo-leerlingen die schulden hebben (De Waal & Smit, 2011). Ook senior beleidsmedewerker Ernst Radius van MOgroep Maatschappelijke Dienstverlening beaamt dit: “Risicogroep zijn de lager opgeleide jongeren, mbo-jongeren, die als ze thuis wonen veel geld hebben, maar zodra ze op zichzelf wonen in geldproblemen komen” (Kuipers, 2010, p.2). Het Nibud meldt dat één op de zes Mbo-leerlingen op dit moment geld leent en dat zij een gemiddelde schuld hebben van 1265 euro (Nibud, 2011).

Als reactie op deze problematiek worden er steeds meer activiteiten gestart gericht op schuldpreventie. Een van deze activiteiten is voorlichting geven aan jongeren dóór jongeren met een schuldverleden. In dit verband wordt ook wel gesproken over peer education: “leren van gelijken” (Munk, Bakker, de Graaff, van der Meulen & Walburg, 2011). Zo is er het Money Cash Budget Team (JAA, 2011) en U-2B Heard! een cliëntenplatform voor en door (ex) dak- en thuisloze jongeren (Boogaard, 2012). Bij beide projecten zijn jongeren betrokken die een schuldverleden hebben en voorlichting geven aan jongeren op bijvoorbeeld middelbare scholen.

Het gebruik van dergelijke voorbeelden uit de praktijk wordt door veel organisaties ondersteund. Volgens het Nibud en de MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening zorgt het voor herkenning en helpt het de boodschap beter over te brengen: “Het verhaal van een jongere met problemen zegt veel meer dan een theoretische uiteenzetting over de ongemakken van het hebben van schulden” (Nibud & MOgroep W&MD, 2010, p.8). Projectleider Pim van Heijst verbonden aan het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling benadrukt daarnaast het belang van de inzet van jongeren: “Jongeren nemen nu eenmaal meer aan van leeftijdgenoten dan van volwassenen die komen vertellen “hoe het moet”. Met de inzet van jongeren bereik je gewoon meer” (Nibud & MOgroep W&MD, 2010, p.7).

Toch rijst de vraag op of een leeftijdgenoot daadwerkelijk zo’n overtuigend effect heeft. Zo is het fenomeen peer education in combinatie met het thema schuldpreventie nog niet eerder experimenteel onderzocht. Bovendien blijven er nog veel vragen onbeantwoord betreft de kenmerken van de peer educator en zijn verleden. Speelt bijvoorbeeld het geslacht van de leeftijdgenoot tegenover het geslacht van de ontvanger een rol? En hoe extreem moet zijn schuldverleden zijn?

Op bovengenoemde aspecten zal in dit onderzoek verder worden ingegaan. Door middel van het ontwerp van een voorlichtingstekst over ‘goed omgaan met geld’ zal gekeken worden naar het effect van Bron, overeenkomst in Geslacht tussen bron en leeftijdgenoot en Extremiteit van het

schuldverleden van de leeftijdgenoot op tekstwaardering, imago van de zender en overtuigingskracht. Uit onderzoek blijkt verder dat bronmanipulaties alleen effect hebben als respondenten een tekst oppervlakkig verwerken, via de perifere route. Er zal daarom ook gekeken worden naar interactie-effecten van Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld', Geslacht en consequentiebetrokkenheid en Extremitet van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid op bovengenoemde afhankelijke variabelen.

2. Theoretisch kader

2.1 Overeenkomsten tussen bron en ontvanger

Er zijn verschillende manieren om het gedrag van iemand te beïnvloeden. Een van deze manieren is de inzet van een bron waarin de ontvanger zichzelf kan herkennen. In dat geval delen bron en ontvanger bepaalde overeenkomsten. Volgens McGuire (1973, aangehaald in Turner & Shepherd, 1999) is de gelijkheid tussen bron en ontvanger een belangrijke component als het gaat om het overtuigen van personen/veranderen van attitudes.

Toch kan er niet zonder meer vanuit worden gegaan dat een overeenkomst tussen bron en ontvanger er automatisch voor zorgt dat de ontvanger meer overtuigd is. Deze relatie lijkt veel complexer in elkaar te zitten (O'Keefe, 2002). Er zijn inderdaad onderzoeken die een grotere overtuigingskracht rapporteren als bron en ontvanger met elkaar overeenkomen. Er zijn echter ook onderzoeken die aangeven dat de overtuigingskracht verkleind wordt als bron en ontvanger op elkaar lijken en sommige onderzoeken vinden geen effect (O'Keefe, 2002). Deze wisselende uitkomsten zijn onder meer te verklaren doordat overeenkomst een begrip is dat uit veel dimensies bestaat. Zo kan er overeenkomst bestaan op het gebied van leeftijd, beroep, persoonlijkheid, attitudes en uiterlijk. Deze verschillende specifieke overeenkomsten kunnen weer verschillende effecten tot gevolg hebben (O'Keefe, 2002).

2.2 Peer education

Wanneer een peer educator als bron wordt ingezet, is er meestal sprake van een bron die qua leeftijd en levensfase overeenkomt met de ontvanger. "Peer education betekent leren van gelijken. In de praktijk komt het er op neer dat mensen uit een specifieke doelgroep (peer educators) informatie en vaardigheden overdragen of gedrag overbrengen op andere leden uit die doelgroep (peers)" (Munk et al., 2011, p.38). Het is hierbij van essentieel belang dat peer educator en peer elkaar als gelijken zien en dus een gedeeld referentiekader hebben. Een gedeeld referentiekader ontstaat doordat bijvoorbeeld peer educator en peer opgevoed zijn volgens dezelfde normen en waarden, hetzelfde geloof hebben, dezelfde cultuur delen of met dezelfde maatschappelijke problemen kampen (Munk et al., 2011).

Peer education is een fenomeen dat al langere tijd bestaat en zijn oorsprong vindt in de negentiende eeuw. De Britse onderwijzers Joseph Lancaster en Andrew Bell zetten toen, uit financiële nood, oudere leerlingen voor de klas om de jongere leerlingen te onderwijzen. Het bleek al snel een succesvolle vondst met als gevolg dat het peer education onderwijs een bloei doormaakte in deze tijd. De tweede opleving kwam in de jaren '60 van de vorige eeuw. De leermethode zorgde ervoor dat samenwerking belangrijk werd en al gauw bleek dat zwakkere leerlingen die juist moeite hadden om iets aan te nemen van de docent, beter presteerden onder begeleiding van de peer educator (Wagner, 1982, aangehaald in Munk et al., 2011). In de jaren '80 werden de peer educators ook buiten de klaslokalen ingezet. De opkomst van aids en het toenemende gebruik van sigaretten en drugs vereisten een effectieve aanpak met als gevolg dat peer educators steeds meer centraal gingen staan. Zo bezochten ze onder meer discotheken waar ze jongeren voorlichting gaven over de gevolgen van drank en drugs. Deze aanpak, waarbij nu ook de ervaring van de peer educators een rol ging spelen, bleek succesvol en leidde ertoe dat het aantal peer education projecten vanaf het vorige decennium is toegenomen (Munk et al., 2011).

Hoewel peer education in elke levensfase kan worden ingezet, is het gebruik ervan juist effectief wanneer jonge mensen bereikt moeten worden. Zo zien adolescenten peers als geloofwaardiger, verwachten adolescenten dat peers beter begrijpen waar jonge mensen zich zorgen om maken en zullen adolescenten eerder het gedrag van een peer als voorbeeld nemen dan het gedrag van volwassenen (Tindall, 1995, aangehaald in Posavac, Kattapong & Dew, 1999). In deze levensfase zijn de jongeren bezig met het vormen van hun identiteit en zijn ze geneigd zich te spiegelen aan mensen met een vergelijkbare ervaringswereld. Bovendien brengen adolescenten buiten schooltijd twee keer zoveel tijd door met leeftijdgenoten dan met ouders of andere volwassenen (Lingren, 1995, aangehaald in Munk et al., 2011). Er kan dus gesteld worden dat peers als rolmodellen fungeren in de ogen van de adolescenten. Een theorie waarbij het gedrag van rolmodellen centraal staat als het gaat om het aanleren van bepaald gedrag is de *Social Learning Theory* (Bandura, 1994, aangehaald in Brosius, 1999). Vanuit deze theorie wordt beweerd dat mensen gedrag observeren om vervolgens hetzelfde gedrag te imiteren. De mate waarin mensen beïnvloed worden door het gedrag van een rolmodel hangt echter af van de kenmerken van het rolmodel, de eigenschappen van de observeerder en de consequenties die het overnemen van het gedrag heeft (Turner & Shepherd, 1999). Zo zal het gedrag van een rolmodel sneller worden overgenomen als rolmodel en ontvanger op elkaar lijken (Bandura, 1994, aangehaald in Brosius, 1999), zoals het geval is bij een peer en een peer educator.

Dat het gebruik van peer educators met een schuldverleden indruk maakt op jongeren, blijkt onder meer uit een participatietraject van JAA! (Jeugd Actief voor Amsterdam, 2011). In dit traject werd onder meer voorlichting gegeven door jongeren met een schuldverleden op middelbare scholen en ROC's. Daarnaast werd er een participerend onderzoek uitgevoerd door met jongeren in gesprek te gaan. Zowel uit de lesobservatie als uit het participatief onderzoek is gebleken dat voorlichting van een jongere met een schuldverleden impact heeft. Zo leken jongeren tijdens de voorlichtingsles in eerste instantie ongeïnteresseerd. Dit veranderde echter toen er het voorbeeld werd gegeven van een jongen die flink in de problemen kwam, omdat hij zijn telefoonrekening niet meer kon betalen. Verder kwam uit het participatief onderzoek naar voren dat jongeren zeer te spreken zijn over de inzet van leeftijdgenoten. Ze geven aan dat een dergelijk verhaal van een leeftijdgenoot veel impact heeft (JAA, 2011). Ook de resultaten van een overzichtartikel (Mellanby, Rees & Tripp, 2000) waarin dertien studies worden besproken waarbij gebruik is gemaakt van een peerinterventie zijn positief. In deze studies werd gezondheidsvoorlichting gegeven ofwel door een peer ofwel door een volwassene. De doelgroep bestond voornamelijk uit scholieren van middelbare scholen. Uit de resultaten blijkt dat een groot aantal studies laat zien dat programma's waarbij gebruik is gemaakt van een peer effectiever zijn dan programma's waarbij gebruik is gemaakt van een volwassene. Zo werd in elf van de dertien studies gekeken naar gedragseffecten. Bij zeven van deze elf studies zorgde de peerinterventie voor een positiever gedragseffect (minder roken, afname van alcohol- of drugsgebruik) dan de volwassen interventie (Mellanby et al., 2000). Een andere meta-analyse (Posavac et al., 1999) waarin de effecten van 47 gezondheidsprogramma's werden onderzocht die tevens gebruik hadden gemaakt van een peerinterventie, laten over het algemeen ook positieve resultaten zien. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers van deze programma's varieerde van 12,5 tot 19,7 jaar. De groepen die een "peer based programme" kregen werden zowel vergeleken met groepen die geen programma kregen als met groepen die een alternatief programma kregen. Dit alternatieve programma bestond meestal uit een docent in plaats van een peer. Uit de resultaten blijkt dat gezondheidsprogramma's waarbij gebruik is gemaakt van een peer effectief zijn in het bemoedigen van de ontwikkeling van gezonde leefstijlen (Posavac et al., 1999). Wel wordt de opmerking gemaakt dat de effecten van dergelijke programma's in vergelijking met de alternatieve programma's klein zijn. Hierdoor wordt de hypothese dat een gezondheidsprogramma geleid door een peer even effectief is als een gezondheidsprogramma geleid door een docent door de auteurs

niet verworpen. Dit voorbeeld geeft aan dat onderzoek op dit gebied nog geen definitief antwoord heeft gevonden op de vraag of een peer educator effectiever is dan de inzet van een alternatieve bron (Mellanby et al., 2000). Bovendien zijn bovengenoemde studies gebaseerd op face-to-face communicatie. Het is de vraag of bovengenoemde positieve effecten ten gunste van de peerinterventie ook standhouden wanneer er via een ander kanaal wordt gecommuniceerd.

2.3 Exemplar

Een peer educator die vanuit zijn eigen ervaring voorlichting geeft, vertelt een verhaal over zijn eigen leven/verleden. Een dergelijk verhaal wordt ook wel een exemplar genoemd. “Een exemplar wordt gekenmerkt door een levendige, verhalende vorm, waarin meestal één en soms ook meerdere personen worden opgevoerd om bepaalde gevolgen van een maatregel of van een onwenselijke gebeurtenis te illustreren” (Hoeken, Hornikx & Hustinx, 2009, p.134). Er zijn twee soorten exemplars: geciteerde exemplars waarbij de persoon die het heeft meegemaakt zelf aan het woord is en geparafraseerde exemplars waarbij iemand anders het verhaal van de persoon vertelt. Wanneer deze twee vormen met elkaar vergeleken worden, blijkt dat een geciteerde exemplar meer effect en een grotere overtuigingskracht heeft dan een geparafraseerde exemplar (Hoeken et al., 2009).

Deze effecten zijn onder meer aangetoond in het volgende onderzoek (Gibson & Zillmann, 1998). Het materiaal van dit onderzoek bestond uit een verhaal waarin werd verteld over de financiële situatie van boerenbedrijven uit het Midwesten van Amerika. Van het verhaal werden vijf versies gemaakt. Elke versie gaf twee kanten van het verhaal weer: de kant van de arme boeren die de overheid en de banken verantwoordelijk stelden voor hun ellende en de kant van de rijke boeren die juist hun succes dankten aan de overheid en de banken. De exemplars van beide boeren werden ofwel verteld in geciteerde vorm waarin directe citaten van de boeren in de exemplar zijn opgenomen ofwel verteld in geparafraseerd vorm waarbij de verslaggever over de getuigenissen van de boeren vertelt. Afhankelijke variabelen bestonden uit vragen waarin de respondenten een schatting moesten maken van het percentage boeren dat geld verloor, failliet dreigde te gaan, winst maakte en het percentage boeren dat rijk werd. Vervolgens moesten respondenten aangeven wie volgens hen verantwoordelijk was voor de slechte of goede situatie waarin de arme of rijke boeren verkeerden. Aan het onderzoek deden 74 studenten mee die elk één versie te lezen kregen. Uit de resultaten blijkt dat de geciteerde exemplar veel meer impact heeft dan de geparafraseerde. Zo ligt het percentage boeren dat geld verloor of failliet dreigde significant hoger bij de respondenten die de geciteerde versie van de arme boeren hebben gelezen, dan bij de respondenten die de geparafraseerde versie van de arme boeren hebben gelezen. Ook denken respondenten die de geciteerde versie van de arme boeren hebben gelezen dat een kleiner percentage van de boeren rijk wordt of winst maakt, in vergelijking met respondenten die de geparafraseerde vorm van dezelfde boeren hebben gelezen. Tot slot leggen de respondenten die de geciteerde versie van de arme boeren hebben gelezen minder vaak de verantwoordelijkheid bij de boeren zelf voor hun ellendige situatie en zien zij deze boeren vaker als slachtoffer, dan de respondenten die de geparafraseerde versie van deze arme boeren hebben gelezen.

Er kan dus worden geconcludeerd dat een geciteerde exemplar veel meer invloed heeft op hoe respondenten een bepaalde situatie waarnemen en hierdoor een grotere persuasieve kracht heeft dan een geparafraseerde vorm. Als verklaring hiervoor geldt dat een geciteerde vorm als niet gemanipuleerd wordt gezien, in tegenstelling tot een exemplar die geparafraseerd is en hierdoor wellicht is aangepast door de auteur. Dit maakt een geciteerde exemplar geloofwaardiger (Gibson & Zillmann, 1998).

2.4 Geslacht

Zoals in de inleiding al is opgemerkt, bestaat er nog veel onduidelijkheid over de kenmerken van een peer educator wanneer deze als bron wordt ingezet. Maakt het bijvoorbeeld uit of de peer educator en de ontvanger van hetzelfde geslacht zijn?

Wanneer het gaat om de vraag of personen zich sneller met iemand van hetzelfde geslacht gaan vergelijken dan met personen van het andere geslacht, wordt vaak de *Sociale Vergelijkingstheorie* (*Social Comparison Theory*) aangehaald (Festinger, 1954). In deze theorie wordt ervan uitgegaan dat mensen van nature de neiging hebben om hun meningen en capaciteiten te evalueren. Mensen doen dit door zichzelf met anderen te vergelijken. Een vergelijking vindt echter alleen plaats als er al sprake is van een redelijke gelijkheid tussen de persoon zelf en degene met wie hij zich wil vergelijken. Vanuit deze gedachte is lange tijd beweerd dat mannen zich met mannen vergelijken en vrouwen zich met vrouwen (Van Hellemont & Van den Bulck, 2009).

Dit effect wordt ook in verschillende onderzoeken aangetoond. Zo blijkt uit een studie waarin 345 werkende mannen en vrouwen werden geïnterviewd dat 84% van de respondenten zichzelf met leden van hetzelfde geslacht vergelijkt (Crosby, 1982, aangehaald in Steil & Hay, 1997). Ook uit een ander onderzoek waarin 60 werkende koppels gevraagd werden met wie ze zich vergelijken als het gaat om werkgerelateerde zaken (promotie, compensatie, verantwoordelijkheid en invloed in besluitvorming), blijkt dat er meer respondenten waren die zichzelf vergelijken met hetzelfde geslacht (39%) dan respondenten die zichzelf vergelijken met het tegenovergestelde geslacht (15.3%). Hoewel uit dit onderzoek ook blijkt dat bijna de helft van de respondenten zich zowel vergelijkt met hetzelfde als met het tegenovergestelde geslacht, is het opvallend dat bijna een even groot gedeelte van de mannen zich juist alleen vergelijkt met hetzelfde geslacht (49.2%) (Steil & Hay, 1997).

Het is echter de vraag of deze vergelijking er ook toe leidt dat men meer overtuigd is. Een onderzoek naar de waardering en overtuigingskracht van commercials laat zien dat een commercial hoger gewaardeerd wordt en een grotere overtuigingskracht heeft als de kijker zich kan identificeren met het personage. Een opvallend gegeven hierbij is dat maar liefst driekwart van de proefpersonen in dit onderzoek zich identificeerde met het personage dat van hetzelfde geslacht was als zichzelf (Den Ouden & van den Born, 2009).

2.5 Extremititeit van het schuldverleden

Wanneer een peer educator vanuit zijn eigen ervaringen uit het verleden voorlichting geeft, ontstaat de vraag hoe extreem dit verleden van de peer educator moet zijn.

Er is onderzoek gedaan naar de financiële positie van jongeren in het middelbaar en hoger onderwijs en de rol van docenten, jongerenwerkers en hulpverleners hierin (Meuzelaar, 2010). In dit onderzoek zijn onder meer studenten die financiële problemen hadden ingezet om voorlichting te geven aan jongeren. Vanuit deze ervaring wordt er beweerd dat jongeren zich niet kunnen identificeren met een peer die een te extreme schuld heeft (Meuzelaar, 2010).

Ook in dit verband kan de sociale vergelijkingstheorie worden aangehaald (Festinger, 1954). Zo neemt de neiging voor iemand om zichzelf met een ander te vergelijken af, naarmate de verschillen tussen hemzelf en de ander op het gebied van capaciteiten (en meningen) toeneemt. In dit verband zou er gesproken kunnen worden over de capaciteiten/vaardigheden om goed om te gaan met geld. Een persoon zal zich dus niet snel vergelijken met iemand die heel anders is dan hij. Daar staat tegenover dat wanneer iemand kan kiezen uit een reeks personen met wie hij zich kan vergelijken, hij

die persoon zal kiezen die het dichtst bij zijn eigen capaciteiten (en mening) ligt (Festinger, 1954). Deze hypothesen worden ondersteund door het volgende experiment aan te halen. Het doel van dit experiment was om de relatie tussen uitvoering en competitie te onderzoeken. Proefpersonen namen plaats aan een tafel en kregen een aantal taken die ze moesten uitvoeren. Tijdens de uitvoering was er de mogelijkheid om te observeren hoe de anderen vooruitgang boekten. Uit de retrospectieve interviews blijkt dat de respondenten voor de concurrentiestrijd bijna altijd iemand kiezen die qua uitvoering overeenkomt met de respondenten zelf (Whitemore, 1925, aangehaald in Festinger, 1954).

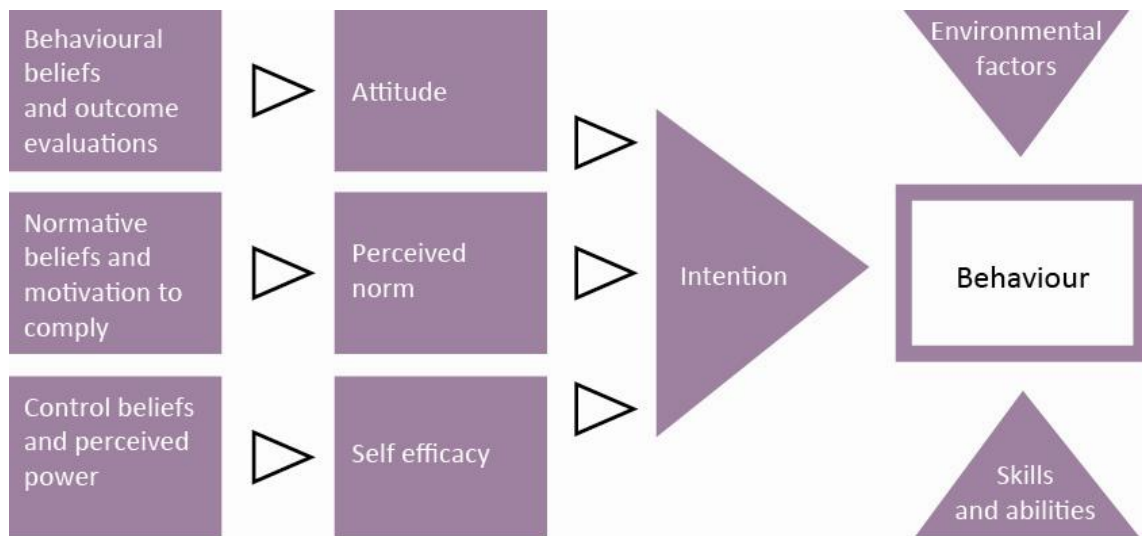
2.6 Geloofwaardigheid bron

Een belangrijk aspect van een bron is zijn geloofwaardigheid. Geloofwaardigheid bestaat uit de aspecten deskundigheid en betrouwbaarheid. Een bron kan als deskundig worden gezien als hij bijvoorbeeld door een opleiding of beroep bepaalde relevante kennis heeft opgedaan. Deze kennis kan hij echter ook opgedaan hebben door bepaalde relevante ervaringen. Zo kan een dierenarts door inhoudelijke vakkennis veel weten over gezonde diervoeding, maar kan een topfokker deze kennis evengoed in huis hebben. Hij heeft deze kennis echter opgedaan door zijn ervaring met het bezitten van honden (Hoeken et al., 2009). In dat laatste geval wordt iemand een ervaringsdeskundige genoemd. Deskundigheid is altijd onderwerpafhankelijk en ontstaat door de relatieve ondeskundigheid van de lezer. Betrouwbaarheid, het andere bestanddeel van geloofwaardigheid, wordt op zijn beurt gevormd door de aspecten belangeloosheid en oprechtheid. Wanneer de lezer het idee heeft dat de bron eigenbelang heeft, omdat hij bijvoorbeeld wordt betaald om een bepaald product aan te prijzen, zal de oprechtheid van de bron afnemen. Het gevolg is dat de bron minder betrouwbaar overkomt, waardoor de geloofwaardigheid van de bron wordt aangetast (Hoeken et al., 2009).

2.7 Integrative model of behavioral prediction

Een belangrijke functie van voorlichtingsteksten is het overtuigen. Overtuigen heeft alles te maken met het beïnvloeden van iemands gedrag. Er zijn verschillende modellen ontwikkeld die het gedrag van mensen verklaren en voorspellen. Fishbein & Yzer (2003, aangehaald in Hoeken et al., 2009) hebben deze verschillende modellen geïntegreerd in een model wat het *Integrative model of behavioral prediction* wordt genoemd. In figuur 1 wordt dit model weergegeven.

Figuur 1: *Integrative model of behavioral prediction*

Zoals in figuur 1 is te zien, zijn benodigde vaardigheden, de intentie om het gedrag uit te voeren en de omgevingsfactoren de determinanten die direct invloed hebben op het gedrag zelf. Wanneer deze positief zijn: de persoon bezit de juiste vaardigheden, heeft een positieve intentie om het gewenste gedrag uit te voeren en de omgevingsfactoren zijn positief, dan zal het gewenste gedrag worden uitgevoerd.

De gedragsintentie wordt vervolgens bepaald door de attitude, de waargenomen norm en de perceptie van de eigeneffectiviteit. De attitude is een houding die men heeft ten aanzien van een bepaald object of het uitvoeren van bepaald gedrag. Hoe positief of negatief denkt men bijvoorbeeld over roken? Deze attitude wordt vervolgens gevormd door de gedragsovertuigingen: “Hoe waarschijnlijk acht men het dat het gedrag leidt tot een bepaald gevolg” (Hoeken et al., 2009, p.43) en door de evaluaties: “Hoe wenselijk vindt men dat gevolg?” (Hoeken et al., 2009, p.38).

De waargenomen norm heeft betrekking op wat iemand denkt dat belangrijke personen uit zijn omgeving denken dat hij moet doen. Zouden zij bijvoorbeeld roken aanmoedigen of afraden? Deze perceptie wordt ook wel de normatieve overtuiging genoemd. Naast deze normatieve overtuiging speelt ook de motivatie om rekening te houden met de wensen van deze belangrijke personen een rol (motivatie tot conformeren). Zo kan iemand meer gemotiveerd zijn om zich aan te passen aan zijn vrienden die het roken aanmoedigen, waardoor de gedragsintentie om met roken te beginnen, toeneemt.

De eigeneffectiviteitsperceptie draait om de vraag in hoeverre men zelf denkt dat hij de benodigde vaardigheden bezit om het gewenste gedrag uit te voeren. Deze determinant bestaat uit overtuigingen ten aanzien van de controle die men denkt te hebben over het uit te voeren gedrag. Is men er bijvoorbeeld van overtuigd dat hij de juiste vaardigheden bezit om het gedrag uit te voeren en denkt hij bovendien eventuele obstakels te kunnen overwinnen, dan zal de eigeneffectiviteit toenemen (Hoeken et al., 2009).

2.8 Elaboration Likelihood Model

Wanneer lezers een tekst lezen, kunnen ze dit op verschillende manieren mentaal verwerken. Petty & Cacioppo (1981, 1986, aangehaald in Hoeken et al., 2009) hebben hiervoor het *Elaboration Likelihood Model* ontwikkeld. Binnen dit model wordt ervan uitgegaan dat mensen het belangrijk vinden om een correcte attitude te hebben ten aanzien van een boodschap. Het hebben van een correcte attitude is per persoon verschillend en het relatieve belang ervan is situatieafhankelijk. Om tot een correcte attitude te komen, zijn er binnen het model twee mogelijkheden. Zo kan men een tekst kritisch en inhoudelijk grondig verwerken, dit wordt ook wel verwerking via de centrale route genoemd of hoge elaboratie. Men kijkt dan vooral naar de kwaliteit van de argumentatie in relatie tot de stelling. Een dergelijke manier van verwerken vereist veel cognitieve energie. Een manier om minder cognitieve energie aan het verwerken van informatie te besteden, is door de tekst oppervlakkiger door te nemen en het oordeel over de tekst vooral te baseren op zogenaamde perifere cues, zoals illustraties en vuistregels. Zo kan iemand denken dat de tekst overtuigend is, omdat het veel argumenten bevat ('meer-argumentenvuistregel'). Dit wordt ook wel de perifere verwerkingsroute genoemd of lage elaboratie. In hoeverre men een tekst grondig verwerkt of juist meer oppervlakkig hangt onder meer af van diens motivatie en bekwaamheid. Als een lezer bijvoorbeeld niet genoeg thuis is in het onderwerp, omdat hij te weinig voorkennis heeft, zal hij de tekst sneller perifeer verwerken. Is het echter van groot belang om een correcte attitude te hebben ten aanzien van de boodschap, dan zal de lezer de informatie sneller centraal verwerken. Dit laatste wordt ook wel de mate van consequentiebetrokkenheid genoemd (Hoeken et al., 2009).

De manier waarop iemand een tekst verwerkt, blijkt samen te hangen met effecten van bronmanipulaties. Zo wordt er in een meta-analyse (Wilson & Sherrell, 1993) een twaalftal onderzoeken besproken waarbij zowel de bron wordt gemanipuleerd (de ene bron werd bijvoorbeeld als geloofwaardiger gepresenteerd dan de andere bron) als de manier waarop mensen de tekst verwerken. Acht van de twaalf studies laten zien dat de bronmanipulaties alleen effect hebben bij de respondenten die de tekst via de perifere route verwerken. Zo zorgt bijvoorbeeld een geloofwaardige bron in deze conditie voor een significant positievere attitude. De respondenten die perifeer verwerken, laten zich in dit geval leiden door bijvoorbeeld de geloofwaardigs- of deskundigheidsvuistregel (accepteer eerder het standpunt van mensen die geloofwaardig/deskundig zijn dan van ongeloofwaardige/ondeskundige mensen). Dit effect wordt niet bereikt als de respondenten de tekst grondig lezen, via de centrale verwerkingsroute. In dat geval laten respondenten zich eerder leiden door de kwaliteit van de argumenten dan door de bronmanipulaties (Wilson & Sherrell, 1993).

2.9 Korte omschrijving onderzoek, conceptueel model en onderzoeksvragen

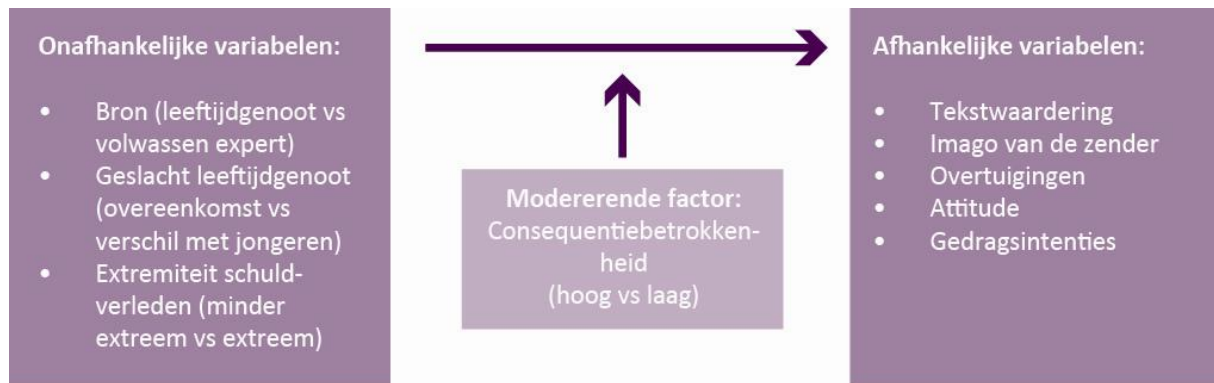
Dit onderzoek bestaat uit een voorlichtingstekst over 'goed omgaan met geld'. Binnen deze tekst zal de bron worden gemanipuleerd. Dit zal ofwel een leeftijdgenoot (peer educator) zijn ofwel een volwassen expert. In beide versies komt de leeftijdgenoot en zijn schuldverleden aan bod. En ook dit schuldverleden vormt een onafhankelijke variabele (minder extreem of extreem schuldverleden). Daarnaast zal er gekeken worden naar het effect van overeenkomst of verschil qua geslacht tussen de leeftijdgenoot en de jongeren.

In tegenstelling tot bovengenoemde studies betreft peer-interventie waarbij gebruik is gemaakt van face-to-face communicatie, heeft dit onderzoek dus een schriftelijke basis.

Verder wordt ook gekeken naar het effect van het ELM door consequentiebetrokkenheid als moderator mee te nemen.

Op de volgende afhankelijke variabelen worden er effecten verwacht: tekstwaardering, imago van de zender, overtuigingen, attitude en gedragsintenties.

Dit alles resulteert in het volgende conceptuele model:

De volgende onderzoeksvragen zullen worden beantwoord:

1. Wat is het effect van de bron op de tekstwaardering, het imago van de zender, de overtuigingen, attitude en gedragsintenties?
2. Wat is het effect van overeenkomst of verschil in geslacht tussen jongeren en leeftijdgenoot op de tekstwaardering, het imago van de zender, de overtuigingen, attitude en gedragsintenties?
3. Wat is het effect van de extremiteit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot op de tekstwaardering, het imago van de zender, de overtuigingen, attitude en gedragsintenties?
4. Is er een interactie-effect tussen bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld'?
5. Is er een interactie-effect tussen overeenkomst of verschil in geslacht tussen jongeren en leeftijdgenoot en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld'?
6. Is er een interactie-effect tussen extremiteit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld'?

3. Methode

3.1 Design

Dit onderzoek bestond uit een 2x2x2 tussenproefpersoonsontwerp. De eerste tussenproefpersoonsfactor was Bron. In de tekst is de bron ofwel een leeftijdgenoot die ongeveer dezelfde leeftijd heeft als de jongeren en zelf in de schulden heeft gezeten ofwel een volwassen expert die zichzelf voorstelt als medewerker van het Nibud. Beide bronnen zijn dus deskundig, maar hebben ieder hun expertise op een andere manier verkregen: de leeftijdgenoot door zijn verleden met schulden en de volwassene door zijn baan bij het Nibud.

De tweede tussenproefpersoonsfactor was overeenkomst Geslacht tussen jongeren en leeftijdgenoot. Het geslacht van de leeftijdgenoot komt overeen met het geslacht van de jongeren of het verschilt van het geslacht van de jongeren.

De laatste tussenproefpersoonsfactor was de Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot. Dit schuldverleden is extreem of minder extreem.

3.2 Materiaal

Het materiaal bestond uit een voorlichtingstekst waarin jongeren werden voorgelicht over de gevolgen van het hebben van schulden en waarin tips werden gegeven hoe de doelgroep goed met hun geld kan omgaan. De tekst is afgeleid van de jongerenwebsite van het Nibud (<http://www.nibud.nl/scholieren>) en van een krantenbericht uit de Volkskrant (Meuzelaar, 2010). Ten behoeve van de manipulaties voor dit onderzoek is de tekst herschreven. Het onderwerp 'goed omgaan met geld' is relevant, omdat uit onderzoek is gebleken dat er steeds meer jongeren, met name MBO'ers, in de schulden terechtkomen (Kuipers, 2010). Het op een adequate manier toepassen van schuldpreventie is dus van belang.

Het combineren van de drie onafhankelijke variabelen resulteerde in acht condities die in tabel 1 worden weergegeven. In elke conditie zaten gemiddeld 50 respondenten.

Tabel 1: De acht condities van het onderzoek

Versie	Bron	Geslacht	Verhaal
1	Leeftijdgenoot	Vrouw	Extreem schuldverleden
2	Leeftijdgenoot	Man	Extreem schuldverleden
3	Volwassen expert	Vrouw/Vrouw	Extreem schuldverleden
4	Volwassen expert	Man/Man	Extreem schuldverleden
5	Leeftijdgenoot	Vrouw	Minder extreem schuldverleden
6	Leeftijdgenoot	Man	Minder extreem schuldverleden
7	Volwassen expert	Vrouw/Vrouw	Minder extreem schuldverleden
8	Volwassen expert	Man/Man	Minder extreem schuldverleden

Bron

De variatie in bron is op verschillende manieren duidelijk gemaakt. Zo heeft de leeftijdgenoot zelf een schuldverleden en vertelt hierover in de eerste persoon. De volwassen expert vertelt ook over het schuldverleden van de leeftijdgenoot, maar dan in de derde persoon. Verder is er een neutrale pasfoto van de bron bij de voorlichtingstekst geplaatst. Tot slot zijn er een aantal tussenzinnen toegevoegd, waardoor de positie van de bron (als leeftijdgenoot of volwassen expert) nogmaals wordt benadrukt. In tabel 2 wordt een voorbeeld gegeven van de bronmanipulaties. In de bijlage, vanaf pagina 1, zijn de volledige versies te vinden.

Tabel 2: Voorbeeld bronmanipulaties eerste en derde persoonsvorm, toevoeging tussenzin en foto's van bronnen.

Leeftijdgenoot	Volwassen expert
 <p>Mijn naam is Sanne en ik heb momenteel een schuld van 14.000 euro. Het begon allemaal toen ik mijn zorgverzekering en opleiding zelf moest gaan betalen. Ik deed de koksopleiding en had wel een bijbaan, maar dat was niet genoeg voor alles wat ik moest betalen.</p>	 <p><u>Ik merk dat er de laatste jaren steeds meer jongeren bij het Nibud aankloppen die schulden hebben.</u> Zo ook Sanne, die momenteel een schuld heeft van 14.000 euro. Het begon allemaal toen ze haar zorgverzekering en opleiding zelf moest gaan betalen. Ze deed de koksopleiding en had wel een bijbaan, maar dat was niet genoeg voor alles wat ze moest betalen.</p>

Overeenkomst geslacht

De leeftijdgenoot wordt weergegeven als meisje of als jongen. Dit wordt onder meer duidelijk door het gebruik van een veel voorkomende meisjes- of jongensnaam (Sanne of Johan). Wanneer de leeftijdgenoot tevens de bron van de tekst is, wordt het geslacht van de leeftijdgenoot ook duidelijk door de toegevoegde foto. Wanneer de volwassen expert de bron van de tekst is, wordt het geslacht van de leeftijdgenoot tevens duidelijk gemaakt door het gebruik van de derde persoon (hij of zij). Binnen de versies waarin de volwassen expert aan het woord is, is het geslacht van de volwassen expert en de leeftijdgenoot hetzelfde. Dit betekent dat een vrouwelijke volwassen expert over het schuldverleden van een vrouwelijke leeftijdgenoot vertelt en een mannelijke volwassen expert over het schuldverleden van een mannelijke leeftijdgenoot vertelt. Zo vertelt in tabel 2 Liesbeth van Dijk over het schuldverleden van Sanne. Tijdens de uitvoering van het experiment is er op gelet dat er per versie evenveel jongeren waren die overeenkwamen met de leeftijdgenoot betreft geslacht als jongeren die qua geslacht verschilden van de leeftijdgenoot.

Extremiteit schuldverleden

Het verschil in extremiteit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot is gemanipuleerd door in de extreme versie een hoger schuldbedrag weer te geven en het verhaal dramatischer te maken dan in de minder extreme versie. Zo heeft de leeftijdgenoot in het extreme verhaal een schuld van 14.000 euro, verschijnt voor de rechter en belandt uiteindelijk bij de schuldsanering. De leeftijdgenoot van het minder extreme verhaal heeft een schuld van 1300 euro en moet deze schuld uiteindelijk afbetalen aan zijn/haar ouders. Het bedrag in schulden van de minder extreme versie is gebaseerd op de gemiddelde schuld die een MBO'er volgens onderzoek van het Nibud (2011) heeft. In tabel 3 wordt een fragment van de twee versies weergegeven. De volledige versies zijn opgenomen in de bijlage vanaf pagina 1.

Tabel 3: *Manipulatie Extremiteit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot.*

Extreem schuldverleden	Minder extreem schuldverleden
Maar toen ik ook die negeerde, kwamen er deurwaarders aan huis. Uiteindelijk ben ik drie keer voor de rechter geweest vanwege wanbetaling van mijn telefoonrekening en zorgverzekering. Ik ben nu sinds vier maanden bezig mijn schulden af te betalen. Ik heb een baan in de bediening. Mijn loon gaat direct op een rekening van de schuldsanering.	Maar toen ik die negeerde, kwamen er brieven van het incassobureau waarin gedreigd werd met deurwaarders en zelfs een rechtszaak. Gelukkig is het zover nooit gekomen. Ik heb het uiteindelijk mijn ouders verteld. Zij hebben mij geld geleend en daarmee heb ik mijn schulden afgelost. Dit betekent nu wel dat ik de komende tijd mijn ouders moet terugbetalen. Het geld dat ik maandelijks verdien met mijn bijbaan in de bediening gaat direct op hun rekening.

3.3 Instrumentatie

Effecten van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabelen werden gemeten aan de hand van een vragenlijst. Op de volgende onderdelen werden effecten verwacht: tekstwaardering, imago van de zender en overtuigingskracht. Ook werd er gevraagd naar persoonlijke gegevens, voorkennis van en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld', waargenomen norm betreft ouders en vrienden en eigeneffectiviteit met betrekking tot het onderwerp 'goed omgaan met geld'. Items werden bevraagd aan de hand van een zevenpuntsschaal lopend van zeer mee oneens tot zeer mee eens, in het geheel niet (belangrijk) tot in zeer sterke mate (belangrijk), nooit tot heel vaak, beslist niet tot zeker wel, zeer onwaarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk en van zeer onwenselijk tot zeer wenselijk. De vraag werd hierbij als stelling geformuleerd. Daarnaast werden items weergegeven als semantische differentiaal waarbij de uitersten van een schaal tegengestelde woordparen vormen (bijvoorbeeld persoonlijk-zakelijk). Om invuleffecten te voorkomen, is de plaats van het positieve en negatieve antoniem afgewisseld. Dit geldt tevens voor de stellingen die, waar mogelijk, afwisselend positief en negatief werden geformuleerd. Tot slot is ook een aantal items via ja/nee schalen bevraagd.

Persoonlijke gegevens, voorkennis, consequentiebetrokkenheid en waargenomen norm

Voorafgaand aan de tekst werden de persoonlijke gegevens bevraagd. Deze bestonden achtereenvolgens uit: leeftijd, geslacht, opleiding, jaar van de opleiding en niveau van de opleiding. Vervolgens werd aan de hand van een viertal items de voorkennis over het onderwerp bevraagd.

- 1 *Ik ben bekend met het onderwerp 'goed omgaan met geld'*
Ik weet welke maatregelen ik moet nemen om goed met mijn geld om te gaan
Ik heb wel eens van het Nibud gehoord
Ik heb het Nibud wel eens benaderd voor hulp

Naast voorkennis werd ook de consequentiebetrokkenheid ten aanzien van het onderwerp 'goed omgaan met geld' bevraagd. Middels een viertal items werd de consequentiebetrokkenheid achterhaald.

- 2a) *In welke mate houdt het onderwerp goed omgaan met geld je persoonlijk bezig?*
Vind je goed omgaan met geld van belang voor jouw leven?
Denk je ooit na over hoe je goed om kunt gaan met geld?
Hoe belangrijk is het volgens jou om goed om te gaan met geld?

Daarnaast werden er twee items bevraagd middels een ja/nee schaal.

- 2b) *Ik heb zelf financiële problemen (gehad)*
Er zijn mensen in mijn directe omgeving die financiële problemen hebben (gehad)

Tot slot werd er gevraagd naar de waargenomen norm met betrekking tot ouders en vrienden. Dit werd gedaan aan de hand van vier items. Twee items hiervan vroegen naar de 'referentopvattingen'.

- 3a) *Mijn ouders vinden het belangrijk dat ik goed met mijn geld omga*
Mijn vrienden vinden het belangrijk dat ik goed met mijn geld omga

De overige twee items vroegen naar de 'neiging tot conformeren'.

- 3b) *Voor het bepalen van mijn financiële gedrag vind ik de mening van mijn ouders belangrijk*
Voor het bepalen van mijn financiële gedrag vind ik de mening van mijn vrienden belangrijk

Tekstwaardering

De volgende aspecten met betrekking tot tekstwaardering werden bevraagd: relevantie informatie (4a), aantrekkelijkheid tekst (4b), afstand schrijver lezer (4c) en doelgroepgerichtheid (4d).

- 4a) *De informatie in deze tekst is nuttig voor mij*
De informatie in deze tekst is zinloos
- 4b) *De tekst is oninteressant / interessant*
De tekst is vervelend om te lezen / leuk om te lezen
De tekst is boeiend / saai
De tekst spreekt me aan

- 4c) *De tekst is opdringerig*
De tekst is betuttelend
De tekst is persoonlijk / zakelijk
De tekst is afstandelijk / vriendschappelijk
- 4d) *De tekst is precies goed voor jongeren*
Deze tekst neemt jongeren serieus
Deze tekst slaat voor jongeren de goede toon aan
Deze tekst zal jongeren bevallen

Vervolgens werd er gevraagd om een algemeen oordeel te geven aan de tekst door middel van een cijfer. Respondenten konden een cijfer invullen tussen de één en de tien.

- 4e) *Deze tekst krijgt van mij het volgende rapportcijfer:*

Manipulatiecheck Extremiteit schuldverleden

De waargenomen extremiteit van het verhaal is gecontroleerd door het opnemen van een item, die na het lezen van de tekst werd beantwoord:

- 5 *Het verhaal dat Sanne/Johan/Liesbeth van Dijk/ Jaap de Groot over zichzelf/Sanne/Johan vertelt, vind ik zeer normaal / zeer extreem*

Imago van de zender

Items omtrent het imago van de zender gingen in op de geloofwaardigheid van de zender en vielen uiteen in vier items die de betrouwbaarheid van de zender (6a en 6b) bevraagden en vier items die vroegen naar de deskundigheid van de zender (6c). Betrouwbaarheid is verder onderverdeeld in twee items die ingingen op de oprechtheid van de zender (6a) en twee items die naar de belangeloosheid van de zender vroegen (6b).

- 6a) *Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot lijkt mij onoprecht / oprecht*
Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot lijkt mij eerlijk
- 6b) *Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot handelt vanuit eigen belang*
Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot lijkt mij onzelfzuchtig / zelfzuchtig
- 6c) *Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot weet waar hij / zij het over heeft*
Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot is ondeskundig / deskundig
Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot is amateuristisch
Sanne / Johan / Liesbeth van Dijk / Jaap de Groot is een expert / leek

Overtuigingskracht

Ook overtuigingskracht is achterhaald aan de hand van verschillende onderdelen. Ten eerste werd er gevraagd naar de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van een viertal overtuigingen (7a en b) die in de voorlichtingstekst stonden vermeld.

- 7a) *Als je in de schulden zit, kun je geen bankrekening meer openen*
Als je in de schulden zit, kun je niet meer op vakantie
Als je geld leent, moet je meer geld terugbetalen dan je hebt geleend
Als je de tips uit deze tekst opvolgt, voorkom je dat je in de schulden terechtkomt
- 7b) *Geen bankrekening meer openen, vind ik onwenselijk / wenselijk*
Niet meer op vakantie kunnen, vind ik onwenselijk / wenselijk
Meer geld terugbetalen dan je hebt geleend, vind ik onwenselijk / wenselijk
Voorkomen dat je in de schulden terechtkomt, vind ik onwenselijk / wenselijk

Vervolgens werd er gevraagd naar de attitude tegenover het onderwerp 'goed omgaan met geld'. Deze attitude werd op vier verschillende manieren bevraagd.

- 7c) *Goed omgaan met geld vind ik onnodig / belangrijk*
Goed omgaan met geld vind ik zinvol / onzinnig
Goed omgaan met geld vind ik overbodig / noodzakelijk
Goed omgaan met geld vind ik nuttig / nutteloos

Naast overtuigingen en attitudes is er ook gevraagd naar de eigeneffectiviteit van respondenten ten aanzien van 'goed omgaan met geld'.

- 7d) *Ik heb er vertrouwen in dat ik goed met mijn geld kan omgaan*
Ik ben in staat om goed met mijn geld om te gaan
Ik denk dat ik de vaardigheden bezit om goed met mijn geld om te gaan
Als ik zou willen zou het me zeker lukken om goed met mijn geld om te gaan

Tot slot werd er gevraagd naar een drietal gedragsintenties.

- 7e) *Ik wil meer weten over goed omgaan met geld*
Ik ga een aantal tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren
Ik ga alle tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren

3.3.1. Factoranalyse tekstwaardering

Om de samenhang tussen de items binnen het construct tekstwaardering te meten, is er een principale component analyse met varimax rotatie uitgevoerd. De resultaten worden in tabel 4 weergegeven.

Tabel 4: *Ladingen voor de items voor tekstwaardering na varimax rotatie*

Item	1	2	3
1. Deze tekst is precies goed voor jongeren	.79	.13	-.00
1. De tekst spreekt me aan	.75	.01	.15
1. Deze tekst zal jongeren bevallen	.74	.10	.80
1. De informatie in deze tekst is nuttig voor mij	.71	.07	-.08
1. Deze tekst slaat voor jongeren de goede toon aan	.70	.18	.03
1. Deze tekst neemt jongeren serieus	.59	.15	.05
1. De informatie in deze tekst is zinloos	.51	.18	.42
2. Deze tekst is oninteressant/interessant	.39	.73	.10
2. De tekst is saai/boeiend	.05	.73	.09
2. De tekst is afstandelijk/vriendschappelijk	.16	.60	-.13
2. De tekst is vervelend om te lezen/leuk om te lezen	.28	.58	-.08
2. De tekst is zakelijk/persoonlijk	-.17	.45	.24
3. De tekst is opdringerig	-.02	.15	.81
3. De tekst is betuttelend	.15	-.14	.77

De factoranalyse resulteert in drie componenten die grotendeels overeenkomen met de oorspronkelijke indeling. De eerste component heeft betrekking op de doelgroepgerichtheid van de tekst (1), de tweede component gaat in op de aantrekkelijkheid van de tekst (2) en de laatste component bestaat uit twee items die de afstand tussen schrijver en lezer weergeven (3).

De interne betrouwbaarheid voor de componenten doelgroepgerichtheid en aantrekkelijkheid van de tekst waren redelijk tot goed (respectievelijk $\alpha=.82$ en $\alpha=.65$). Van de items met betrekking tot doelgroepgerichtheid en aantrekkelijkheid van de tekst zijn nieuwe variabelen gemaakt die de gemiddelde scores van deze componenten weergeven. De interne betrouwbaarheid voor afstand schrijver en lezer was echter matig ($\alpha=.57$). Vanwege deze matige betrouwbaarheid en omdat tijdens de afname is gebleken dat veel respondenten niet wisten wat het woord betuttelend betekent, is besloten om beide items niet mee te nemen in de analyses.

3.4 Omschrijving steekproef

Aan dit onderzoek namen 393 jongeren deel. Hiervan zijn 200 jongeren meisjes en 193 jongens. De gemiddelde leeftijd van de jongeren is 19 jaar met een minimale leeftijd van 15 en een maximale leeftijd van 33 jaar. 94 leerlingen zijn afkomstig van het ROC ASA in Utrecht, 270 leerlingen komen van het ROC Mondriaan in Den Haag en 23 leerlingen komen van het ROC Rijn en IJssel in Arnhem. De jongeren volgen de opleidingen journalistiek en communicatie, commerciële economie, de Brede Richting (een oriënterend jaar), sociaal cultureel werker, pedagogisch werker jeugdzorg, sociaal maatschappelijke dienstverlening, pedagogisch medewerker, autotechniek, industrieel design, ICT, mechatronica en elektronica. Deze opleidingen worden gevolgd op niveau 3, 4 of 4+. Het merendeel van de jongeren zit in het eerste of tweede jaar. De jongeren zijn gelijk verdeeld over de condities wat betreft geslacht ($\chi^2=.018$; $df=7$; $p=1.00$), leeftijd ($F=.71$; $df=7$, 384; $p=.67$), niveau ($\chi^2=1.00$; $df=14$; $p=1.00$), opleiding ($\chi^2=1.2$; $df=14$; $p=1.00$) en jaar ($\chi^2=.91$; $df=7$; $p=.10$). Voor de variabele opleiding zijn de opleidingen verder onderverdeeld op basis van faculteit om een betere randomisatiecheck te kunnen doen. Dit is ook gedaan voor het jaar waarin de jongeren zitten. Deze variabele is verder onderverdeeld in onderbouw (eerste en tweede jaar) en bovenbouw (derde en vierde jaar).

De jongeren hebben al veel voorkennis over het onderwerp 'goed omgaan met geld'. Zo is 77% bekend met het onderwerp en weet 87% van de respondenten welke maatregelen hij moet treffen om goed om te gaan met geld. Iets meer dan de helft van de respondenten kent de organisatie het Nibud (57%) en vrijwel niemand heeft het Nibud ooit benaderd voor hulp (99%). Wanneer het gaat om de eigen financiële situatie van de jongeren geeft 83% aan nog nooit financiële problemen te hebben (gehad). 58% kent echter wel mensen uit zijn omgeving die financiële problemen hebben of hebben gehad.

Wanneer er wordt gekeken naar de consequentiebetrokkenheid van de jongeren betreft het onderwerp 'goed omgaan met geld' blijkt dat 65% zich in het geheel niet tot een beetje persoonlijk bezighoudt met het onderwerp. Bijna de helft van de jongeren (44%) is het echter in zeer sterke mate eens met de stelling dat goed omgaan met geld van belang is voor hun leven. Ook denkt 45% vaak tot heel vaak na over hoe hij goed met geld om kan gaan en vindt 46% goed omgaan met geld ontzettend belangrijk.

Wat betreft de waargenomen norm, blijkt dat meer dan de helft van de jongeren (56%) denkt dat zijn ouders het absoluut belangrijk vinden dat hun kind goed omgaat met geld. Bijna de helft van de jongeren (48%) vindt de mening van zijn ouders ook (een beetje) belangrijk als het gaat om het bepalen van zijn financiële gedrag. Wanneer het gaat om vrienden geeft 34% aan neutraal te staan tegenover de stelling dat zijn vrienden het belangrijk vinden dat hij goed omgaat met geld. 20% zegt dat vrienden dit een beetje belangrijk vinden. De mening van vrienden wordt echter door het merendeel van de jongeren (60%) absoluut niet tot nauwelijks belangrijk gevonden als het gaat om het bepalen van zijn/haar financiële gedrag.

Verder blijkt dat het merendeel van de jongeren een hoge eigeneffectiviteit heeft ten aanzien van goed omgaan met geld. Zo heeft 64% er vertrouwen tot absoluut vertrouwen in dat hij goed om kan gaan met geld en is 65% het er mee eens tot zeer mee eens dat hij in staat is om goed om te gaan met geld. Een bijna even groot percentage (63%) denkt dat hij (absoluut) de vaardigheden bezit om goed om te gaan met geld en bijna de helft van de jongeren (47%) is het zeer eens met de stelling "Als ik zou willen zou het me zeker lukken om goed om te gaan met geld".

3.5 Procedure

Het experiment is uitgevoerd op drie ROC's, waarvan bij een ROC twee locaties zijn bezocht. Het onderzoek is onder meer uitgevoerd tijdens de lessen Nederlands en Engels, maar ook tijdens mentorlessen en vakgerelateerde lessen. Het experiment werd klassikaal afgenomen waarbij alle condities in de klas voorkwamen. De proefpersonen lazen eerst het voorblad waarop een instructie werd gegeven en vulden toen een aantal vragen in met betrekking tot persoonlijke gegevens, de voorkennis en consequentiebetrokkenheid ten aanzien van het onderwerp 'goed omgaan met geld' en de waargenomen norm met betrekking tot ouders en vrienden. Vervolgens werd de tekst gelezen en werden de resterende vragen beantwoord. De tekst werd niet in de vragenlijst herhaald, maar bij elk vragensteltje werd benadrukt dat proefpersonen mochten terugkijken naar de tekst tijdens het beantwoorden van de vragen. Deze procedure herhaalde zich voor alle klassen. In totaal nam het experiment zo'n kwartier tot twintig minuten in beslag.

Tijdens de afname viel het op dat een aantal jongeren het moeilijk vond om een kwartier tot twintig minuten geconcentreerd bezig te zijn. Er werden al snel opmerkingen over en weer gemaakt waaruit bleek dat sommige jongeren het lezen van de tekst en het invullen van de vragenlijst niet al te serieus namen. Hoewel hier wel nadrukkelijk om werd gevraagd. In sommige gevallen was dit ook terug te zien in de ingevulde vragenlijsten. Het merendeel van de jongeren heeft het lezen van de tekst en het invullen van de vragenlijst echter wel serieus genomen.

3.6 Verwerking gegevens

De betrouwbaarheid wat betreft het construct imago van de zender is redelijk ($\alpha=.67$). Van deze items is een nieuwe variabele gemaakt die de gemiddelde score van het imago van de zender weergeeft. De scores van de vier attitudevragen ten aanzien van het onderwerp 'goed omgaan met geld' hebben een hoge betrouwbaarheid ($\alpha=.74$). Ook van deze vragen is daarom een nieuwe variabele gemaakt die de gemiddelde score van de attitude ten aanzien van het onderwerp 'goed omgaan met geld' weergeeft. Voor elke overtuiging zijn de scores op waarschijnlijkheid en wenselijk bij elkaar genomen om er tevens een gemiddelde score van te maken. Om van consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' een nieuwe variabele te maken, is gekeken naar de frequentieverdelingen van de vier vragen die ingingen op dit construct. Bij de vraag "Denk je ooit na over hoe je goed om kunt gaan met geld" zat de mediaan redelijk in het midden, bij de resterende vragen was dit minder of niet het geval. De mediaan is gesplitst op het punt waarop jongeren aangeven soms na te denken over hoe je goed om kunt gaan met geld. Op de zevenpuntsschaal is dit het vijfde punt. Tot aan dit punt denkt 55% nooit tot soms na over hoe je goed om kunt gaan met geld. De resterende 45% denkt vaak tot heel vaak na over hoe je goed om kunt gaan met geld. Op basis van deze vraag is daarom een nieuwe variabele gemaakt met twee niveaus (hoge en lage consequentiebetrokkenheid).

De tekstwaardering en de overtuigingen zijn geanalyseerd met een multivariaat. Het imago van de zender en de attitude zijn geanalyseerd met een eenwegsvariantie. Voor de analyse van de gedragsintentie is een Chi-kwadraattoets gebruikt. Tot slot is er met een Loglineaire Analyse met Model Selection gekeken naar eventuele samenhang tussen Bron, consequentiebetrokkenheid en gedragsintenties, Geslacht, consequentiebetrokkenheid en gedragsintenties en Extremitet schuldverleden, consequentiebetrokkenheid en gedragsintenties.

In de resultatensectie worden de hoofdeffecten van Bron, Geslacht en Extremititeit van het schuldverleden en de interactie-effecten met consequentiebetrokkenheid bij het thema 'goed omgaan met geld' op elke afhankelijke variabele besproken. Hiervoor wordt de volgorde van de afhankelijke variabele aangehouden, zoals die is weergegeven in de vragenlijst.

4. Resultaten

4.1 Tekstwaardering

In tabel 5 zijn de gemiddelde scores betreft doelgroepgerichtheid weergegeven in relatie tot Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld'.

Tabel 5: Gemiddelde scores doelgroepgerichtheid (n= 378), in relatie tot Bron en consequentiebetrokkenheid (minimum= 1, maximum= 7, sd tussen haakjes)

	Leeftijdgenoot		Volwassen expert	
	Lage betrokkenheid (n= 107)	Hoge betrokkenheid (n= 83)	Lage betrokkenheid (n= 102)	Hoge betrokkenheid (n= 86)
Doelgroepgericht	4.76 (.09)	4.81 (.10)	4.51 (.10)	5.08 (.11)

De doelgroepgerichtheid van de tekst wordt door jongeren gelijk beoordeeld voor de leeftijdgenoot en de volwassen expert ($F < 1$). Ook blijken jongeren de tekst niet aantrekkelijker te vinden als een leeftijdgenoot dan wel een volwassen expert aan het woord is ($F = 1.94$; $df = 1, 351$; $p = .17$). De gemiddelde rapportcijfers die aan de tekst zijn gegeven voor de leeftijdgenoot en volwassen expert verschillen ook niet significant ($F < 1$).

De combinatie Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' heeft invloed op de beoordeling van de doelgroepgerichtheid van de tekst ($F = 5.91$; $df = 1, 351$; $p < .05$). Wanneer jongeren een versie lezen waarbij een volwassen expert aan het woord is en ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben bij het onderwerp, dan geven zij gemiddeld een hogere waardering aan de doelgroepgerichtheid van de tekst dan wanneer ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben ($F = 13.25$; $df = 1, 186$; $p < .001$). Wanneer de leeftijdgenoot de bron van de tekst is, maakt de hoge of lage consequentiebetrokkenheid van de jongeren geen verschil op de doelgroepgerichtheid van de tekst.

Deze tendens doet zich ook voor wanneer er wordt gekeken naar de aantrekkelijkheid van de tekst ($F = 2.83$; $df = 1, 351$; $p = .09$). Wanneer de jongeren een tekst lezen waarbij de volwassen expert aan het woord is en ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben bij het thema 'goed omgaan met geld', dan neigen jongeren ertoe de tekst aantrekkelijker te vinden dan wanneer ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben ($F = 8.61$; $df = 1, 186$; $p < .001$). Ook hier doet dit effect zich niet voor als de bron van de tekst een leeftijdgenoot is.

Wanneer er naar de gemiddelde rapportcijfers wordt gekeken, kan ook hier dezelfde tendens worden waargenomen ($F = 3.77$; $df = 1, 351$; $p = .05$). Jongeren neigen een hoger rapportcijfer te geven wanneer de volwassen expert de bron van de tekst is en ze een hoge consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp hebben, dan als ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben ($F = 8.71$; $df = 1, 193$; $p < .001$). Ook hier geldt dat een hoge of lage consequentiebetrokkenheid van de jongeren geen verschil maakt als de bron een leeftijdgenoot is.

Wel of geen overeenkomst in geslacht tussen de jongeren en de leeftijdgenoot beïnvloedt niet de gemiddelde beoordelingen over de doelgroepgerichtheid van de tekst ($F < 1$). Ook de aantrekkelijkheid van de tekst wordt gelijk beoordeeld wanneer jongeren qua geslacht overeenkomen met of verschillen van de leeftijdgenoot ($F = 1.46$; $df = 1, 351$; $p = .23$). Voor de rapportcijfers geldt tevens dat er geen significant hoofdeffect is van Geslacht ($F < 1$).

Ook is er geen significant interactie-effect tussen Geslacht en consequentiebetrokkenheid op de beoordeling van de doelgroepgerichtheid en aantrekkelijkheid van de tekst (beide $F's < 1$). Deze interactie is ook niet significant wanneer er naar de rapportcijfers wordt gekeken ($F = 1.29$; $df = 1, 351$; $p = .26$).

Met een t-toets is nagegaan of de manipulatie van Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot is gelukt. In tabel 6 zijn de gemiddelde scores van beide versies weergegeven.

Tabel 6: Gemiddelde scores op de controlevraag Extremititeit gesplitst in extreem en minder extreem schuldverleden ($n = 387$, 1= zeer normaal, 7= zeer extreem, sd tussen haakjes)

	Extreem schuldverleden ($n = 194$)	Minder extreem schuld- verleden ($n = 193$)
Het verhaal dat Sanne/Johan/Liesbeth van Dijk/ Jaap de Groot over zichzelf/Sanne/Johan vertelt, vind ik zeer normaal - zeer extreem	4.53(1.51)	3.77 (1.46)

Uit de resultaten blijkt dat jongeren die de extremere versies hebben gelezen, deze als extremer beoordelen dan jongeren die de minder extreme versies hebben gelezen ($t = 5.02$; $df = 385$; $p < .001$). De manipulatie betreft de Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot is dus gelukt.

Een extreem of minder extreem schuldverleden van de leeftijdgenoot blijkt geen invloed te hebben op de beoordeling van de doelgroepgerichtheid en de aantrekkelijkheid van de tekst (beide $F's < 1$). Ook geven jongeren gemiddeld gelijke rapportcijfers voor de tekst met een extreem schuldverleden en de tekst met een minder extreem schuldverleden ($F < 1$).

Wanneer er wordt gekeken naar de relatie tussen Extremititeit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' op de tekstwaarderingen doelgroepgerichtheid en aantrekkelijkheid, dan is deze in beide gevallen niet significant (beide $F's < 1$). Ook op de gemiddelde rapportcijfers is geen significant interactie-effect gevonden tussen Extremititeit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp ($F < 1$).

4.2 Imago van de zender

In tabel 7 zijn de gemiddelde scores weergegeven op imago van de zender in relatie tot Bron.

Tabel 7: Gemiddelde scores op imago van de zender in relatie tot Bron (n= 373, minimum= 1, maximum= 7, sd tussen haakjes)

	Leeftijdgenoot (n= 186)	Volwassen expert (n= 187)
Imago van de zender	4.30 (.06)	4.80 (.06)

De soort bron blijkt invloed te hebben op hoe jongeren het imago van de zender beoordelen. Jongeren geven een hogere beoordeling aan het imago van de zender als de bron een volwassen expert is dan als dit een leeftijdgenoot is ($F=39.38$; $df= 1, 357$; $p<.001$).

Voor de interactie tussen Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' blijkt dat deze niet significant is als het gaat om de beoordeling van het imago van de zender ($F=1.87$; $df=1, 357$, $p=.17$).

Wel of geen overeenkomst qua geslacht tussen de jongeren en de leeftijdgenoot blijkt geen effect te hebben op de beoordeling van het imago van de zender ($F<1$).

Ook de interactie tussen Geslacht en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' heeft geen invloed op het imago van de zender ($F=1.26$; $df=1, 357$; $p=.26$).

Of het schuldverleden van de leeftijdgenoot extreem of minder extreem is, blijkt tevens geen invloed te hebben op wat de jongeren vinden van het imago van de zender ($F<1$).

Dit is evenmin het geval voor de interactie tussen Extremititeit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid op het imago van de zender ($F<1$).

4.3 Overtuigingen

Uit de resultaten blijkt dat de soort bron geen invloed heeft op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de eerste overtuiging "Als je in de schulden zit, kun je geen bankrekening meer openen"/ "Geen bankrekening meer openen vind ik onwenselijk/wenselijk" ($F<1$). Ook blijkt er geen hoofdeffect van Bron te zijn op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de overtuiging "Als je in de schulden zit, kun je niet meer op vakantie"/ "Niet meer op vakantie kunnen, vind ik onwenselijk/wenselijk" ($F<1$). Op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de derde overtuiging heeft de Bronmanipulatie evenmin invloed "Als je geld leent, moet je meer geld terugbetalen dan je hebt geleend"/ "Meer geld terugbetalen dan je hebt geleend vind ik onwenselijk/wenselijk" ($F<1$). Er is echter een marginaal significant hoofdeffect van Bron op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de overtuiging "Als je de tips uit deze tekst opvolgt, voorkom je dat je in de schulden terechtkomt"/ "Voorkomen dat je in de schulden terechtkomt, vind ik onwenselijk/wenselijk" ($F=3.56$; $df=1,363$; $p=.06$). Nadere analyses laten zien dat jongeren de neiging hebben om het waarschijnlijker te vinden dat je niet in de schulden komt als je de tips uit de tekst opvolgt, wanneer een volwassen expert hun dit vertelt in plaats van een leeftijdgenoot. Ook neigen ze het gevolg ("Voorkomen dat je in de schulden terechtkomt") als wenselijker te beoordelen, wanneer een volwassen expert de bron van de tekst is in plaats van een leeftijdgenoot.

De relatie tussen Bron en consequentiebetrokkenheid bij het thema 'goed omgaan met geld' blijkt geen effect te hebben op hoe jongeren de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de vier overtuigingen beoordelen ($F=2.51$; $df=1,363$; $p=.11$), ($F<1$), ($F=2.52$; $df=1,363$; $p=.11$), ($F<1$).

Of de jongeren wel of niet hetzelfde geslacht hebben als de leeftijdgenoot, beïnvloedt ook niet de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de vier overtuigingen ($F<1$), ($F=1.52$; $df=1,363$; $p=.22$), ($F<1$), ($F<1$).

Wel blijkt de combinatie Geslacht en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' marginaal significant te zijn op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de overtuiging "*Als je geld leent, moet je meer geld terugbetalen dan je hebt geleend*" / "*Meer geld terugbetalen dan je hebt geleend vind ik onwenselijk/wenselijk*" ($F=2.91$; $df=1,363$; $p=.09$). Wanneer dit marginaal significante interactie-effect nader wordt bekeken, blijft de richting ervan echter onduidelijk. Op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de resterende overtuigingen is de relatie tussen Geslacht en consequentiebetrokkenheid niet significant (alle $F's < 1$).

Ook de Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot beïnvloedt niet de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de vier overtuigingen ($F=1.02$; $df=1,363$; $p=.31$). Voor de resterende overtuigingen geldt ($F<1$).

De interactie tussen Extremititeit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid bij het thema 'goed omgaan met geld' is wel marginaal significant op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de overtuiging "*Als je de tips uit deze tekst opvolgt, voorkom je dat je in de schulden terechtkomt*" / "*Voorkomen dat je in de schulden terechtkomt, vind ik onwenselijk/wenselijk*" ($F=2.85$; $df=1,363$; $p=.09$). Gesplitste analyses laten helaas geen duidelijke richting zien van dit marginale interactie-effect. Op de waarschijnlijkheid en wenselijkheid van de resterende overtuigingen heeft deze interactie geen invloed ($F<1$), ($F=1.91$; $df=1,363$; $p=.17$), ($F<1$).

4.4 Attitude

Er is geen hoofdeffect van Bron op de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' ($F<1$).

Verder blijkt dat de relatie tussen Bron en consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp 'goed omgaan met geld' op de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' marginaal significant is ($F=3.51$; $df=1,368$; $p=.06$). Nadere analyses laten zien dat wanneer jongeren een versie lezen waarbij de bron een leeftijdgenoot is, ze geneigd zijn een positievere attitude te hebben tegenover 'goed omgaan met geld' wanneer ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben bij dit onderwerp dan wanneer ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben ($F=14.30$; $df=1,191$; $p<.001$). Als de bron een volwassen expert is, is er geen verschil tussen jongeren die een hoge consequentiebetrokkenheid hebben en degene die een lage consequentiebetrokkenheid hebben.

Wel of geen overeenkomst wat betreft geslacht tussen jongeren en de leeftijdgenoot heeft geen effect op de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' ($F<1$).

Ook de relatie tussen Geslacht en consequentiebetrokkenheid op de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' is niet significant ($F<1$).

Een extreem of minder extreem schuldverleden van de leeftijdgenoot beïnvloedt ook niet de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' ($F<1$).

Wel blijkt dat de relatie tussen Extremiteit van het schuldverleden en consequentiebetrokkenheid net niet significant is ($F=4.05$; $df=1,368$; $p=.05$). Gesplitste analyses laten zien dat als de jongeren de versie lezen waarbij de leeftijdgenoot een extreem schuldverleden heeft, de jongeren een positievere attitude neigen te hebben tegenover 'goed omgaan met geld' als ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben bij dit onderwerp dan als ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben. Wanneer jongeren de versie lezen met het minder extreme schuldverleden, dan is er geen verschil tussen jongeren met een hoge en jongeren met een lage consequentiebetrokkenheid.

4.5 Gedragsintenties

In tabel 8 is het aantal ja-antwoorden weergegeven op de drie gedragsintenties in samenhang met Bron.

Tabel 8: Aantal ja-antwoorden (en percentages) op de gedragsintenties in samenhang met Bron

	Leeftijdgenoot (n= 195)	Volwassen expert (n= 193)
	(n= 192)	(n= 192)
	(n= 194)	(n= 193)
Ik wil meer weten over goed omgaan met geld	63 (32%)	57 (30%)
Ik ga een aantal tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren	72 (38%)	90 (47%)
Ik ga alle tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren	18 (9%)	30 (16%)

Wat betreft de gedragsintenties is er geen hoofdeffect van Bron op de eerste overtuiging "*Ik wil meer weten over goed omgaan met geld*" ($\chi^2=.35$; $df=1$; $p=.55$). Er is echter een marginaal significant hoofdeffect van Bron op de gedragsintentie "*Ik ga een aantal tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" ($\chi^2=3.46$; $df=1$; $p=.06$). Zo is er een tendens tot het eerder uitvoeren van deze gedragsintentie wanneer een volwassen expert de bron van de tekst is dan wanneer dit een leeftijdgenoot is. Ook voor de gedragsintentie "*Ik ga alle tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" is er een marginaal significant hoofdeffect van Bron ($\chi^2=3.50$; $df=1$; $p=.06$). Ook hier geldt dat jongeren eerder geneigd zijn alle tips die in de tekst staan vermeld uit te voeren, wanneer de tekst afkomstig is van een volwassen expert in plaats van een leeftijdgenoot.

Er blijkt verder geen samenhang te zijn tussen Bron, consequentiebetrokkenheid en de eerste gedragsintentie ($\chi^2=.97$; $df=4$; $p=.92$). Deze samenhang is er ook niet wanneer de tweede en derde gedragsintenties worden meegenomen ($\chi^2=.7.81$; $df=5$; $p=.17$), ($\chi^2=4.99$; $df=5$; $p=.42$).

Wel of geen overeenkomst qua geslacht tussen de jongeren en de leeftijdgenoot blijkt niet samen te hangen met gedragsintentie "*Ik wil meer weten over goed omgaan met geld*" ($\chi^2=.09$; $df=1$; $p=.76$). Dit is evenmin het geval voor de gedragsintentie "*Ik ga een aantal tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" ($\chi^2=.35$; $df=1$; $p=.56$). Er is tevens geen hoofdeffect van Geslacht op de gedragsintentie "*Ik ga alle tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" ($\chi^2=.75$; $df=1$; $p=.39$).

Er is geen samenhang tussen Geslacht, consequentiebetrokkenheid en de eerste gedragsintentie ($\chi^2=1.23$; $df=4$; $p=.87$). Deze samenhang is er evenmin wanneer de tweede en derde gedragsintenties worden meegenomen ($\chi^2=3.93$; $df=5$; $p=.56$), ($\chi^2=4.48$; $df=5$; $p=.48$).

Of de tekst een minder extreem of extreem schuldverleden van de leeftijdgenoot bevat, hangt niet samen met de gedragsintentie "*Ik wil meer weten over goed omgaan met geld*" ($\chi^2=.26$; $df=1$; $p=.61$). Ook voor de gedragsintenties "*Ik ga een aantal tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" ($\chi^2=.03$; $df=1$; $p=.86$) en "*Ik ga alle tips die in de tekst staan vermeld uitvoeren*" geldt dat er geen hoofdeffect is van Extremititeit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot ($\chi^2=0$; $df=1$; $p=.99$).

Ook hier geldt dat er geen samenhang is tussen Extremititeit van het schuldverleden, consequentiebetrokkenheid en alle drie de gedragsintenties: respectievelijk ($\chi^2=1.34$; $df=4$; $p=.85$), ($\chi^2=5.39$; $df=5$; $p=.37$), ($\chi^2=2.52$; $df=5$; $p=.77$).

5. Conclusie en discussie

Er is geen hoofdeffect gevonden van Bron op de tekstwaarderingsconstructen. Een opmerkelijk resultaat gezien de positieve beweringen die in het theoretisch kader worden gedaan betreft de inzet van een leeftijdgenoot (Tindall, 1995, aangehaald in Posavac et al., 1999). Voor het imago van de zender geldt echter dat jongeren een volwassen expert geloofwaardiger vinden dan een leeftijdgenoot. Wederom een opvallend gegeven, omdat in de theorie wordt beweerd dat adolescenten juist hun leeftijdgenoten als geloofwaardiger zien (Tindall, 1995, aangehaald in Posavac et al., 1999). Bovendien wordt gesuggereerd dat een geciteerde exemplar geloofwaardiger is dan een geparafraseerde exemplar (Gibson & Zillmann, 1998). Ook deze bewering wordt middels dit resultaat tegengesproken. De uitspraak dat een leeftijdgenoot er automatisch voor zorgt dat adolescenten een dergelijke bron als geloofwaardiger beschouwen, moet dus genuanceerd worden. Binnen de *Social Learning Theory* (Bandura, 1977, aangehaald in Turner & Shepherd, 1999) wordt er tevens vanuit gegaan dat leeftijdgenoten een geloofwaardige status hebben binnen de peer groep. Deze geloofwaardige status wordt echter alleen behaald als de peer ook een hoge status heeft binnen de groep (Bandura, 1977, aangehaald in Turner & Shepherd, 1999). Binnen dit onderzoek is hier geen rekening mee gehouden en het zou ook als verklaring kunnen dienen waarom de leeftijdgenoot niet geloofwaardiger wordt gevonden dan de volwassen expert. Op de constructen met betrekking tot overtuigingskracht wordt eenzelfde tendens waargenomen als de resultaten bij het imago van de zender laten zien. Zo zijn jongeren eerder geneigd het waarschijnlijk te vinden dat je niet in de schulden terechtkomt als je de tips uit de tekst opvolgt, wanneer een volwassen expert dit zegt in plaats van een leeftijdgenoot. Ook neigen ze het niet in de schulden komen wenselijker te vinden wanneer een volwassen expert hen dit vertelt. Bij de gedragsintenties neigen jongeren eerder een aantal of alle tips uit de tekst uit te voeren, wanneer de bron van de tekst een volwassen expert is en geen leeftijdgenoot. Wellicht hebben de gevonden effecten op het imago van de zender de beoordelingen betreft de overtuiging en gedragsintenties ten aanzien van de tips in de tekst beïnvloed. Dit kan echter niet met zekerheid worden vastgesteld, omdat dit in het onderzoek niet is getoetst.

Het is ook lastig om een duidelijke verklaring te geven waarom de volwassen expert juist geloofwaardiger wordt gevonden dan de leeftijdgenoot en waarom deze tendens er ook is voor de overtuiging en gedragsintenties betreft de uitvoering van de tips. Dit heeft te maken met het feit dat de bronnen niet alleen qua leeftijd van elkaar verschillen, maar ook qua manier waarop zij hun expertise hebben verkregen. Er kunnen dus verschillende verklaringen mogelijk zijn voor de gevonden resultaten. Zo zou het kunnen liggen aan het feit dat de volwassen expert ouder is dan de leeftijdgenoot. Gezien het onderwerp van de tekst ('goed omgaan met geld') hebben jongeren misschien meer vertrouwen in een ouder iemand. Het is echter ook mogelijk dat jongeren meer waarde hechten aan de expertise van de volwassen expert dan aan de expertise van de leeftijdgenoot. Zo heeft de leeftijdgenoot, door zijn verleden, veel kennis verkregen over het probleem (het in de schulden terechtkomen), maar heeft hij nog nauwelijks ervaring met, en hierdoor kennis over, de oplossing (het goed omgaan met geld). Hij is immers nog bezig met het afbetalen van zijn schulden. Op dat punt is de leeftijdgenoot dus niet gezaghebbend en kan hij hierdoor ongelooftwaardig overkomen. In tegenstelling tot een volwassen expert. Het is goed mogelijk dat zowel leeftijd als expertise een rol spelen in het verklaren van deze resultaten.

Het feit dat de bronnen op meerdere punten van elkaar verschillen zou voorkomen kunnen worden door leeftijd en soort expertise daadwerkelijk uit elkaar te halen. Er ontstaan dan echter ongelofwaardige versies, zoals een leeftijdgenoot die als expert optreedt. Bovendien blijkt uit de praktijk dat leeftijdgenoten die voorlichting geven vaak ook een verleden hebben met schulden. Zoals ook blijkt uit het participatietraject (JAA, 2011) dat in het theoretisch kader wordt besproken. Om de ecologische validiteit van het onderzoek te waarborgen, is er daarom voor gekozen om het onderzoek op deze manier uit te voeren.

Of jongeren qua geslacht wel of niet overeenkomen met de leeftijdgenoot, die ofwel de bron is van de tekst of als personage wordt opgevoerd, blijkt op alle constructen geen invloed te hebben. Voor de waardering van de tekst, het imago van de zender en de overtuigingskracht van de tekst maakt het dus niet uit of de jongeren en de leeftijdgenoot hetzelfde geslacht hebben of niet. De bewering dat mensen zich sneller vergelijken met anderen wanneer zij overeenkomen qua geslacht dan wanneer ze qua geslacht verschillen (Van Hellemont & Van den Bulck, 2009), kan met dit onderzoek echter niet worden tegengesproken. Hoewel het gezien de resultaten een mogelijke verklaring kan zijn waarom er geen significante verschillen zijn gevonden. Dergelijke vragen met betrekking tot vergelijken zijn wel opgenomen in de oorspronkelijke vragenlijst, maar omdat deze vragen betrekking hadden op de vergelijking van de jongeren met de bron en niet specifiek met de leeftijdgenoot, zijn ze niet meegenomen in de statistische analyses en verdere uitwerking van het onderzoek.

Ook voor Extremiteit van het schuldverleden van de leeftijdgenoot zijn geen hoofdeffecten gevonden op tekstwaardering, imago van de zender en overtuigingskracht van de tekst. Een mogelijke verklaring is dat jongeren zich niet identificeren met een leeftijdgenoot, als het aankomt op hoe extreem het schuldverleden van de leeftijdgenoot is. Ook deze verklaring kan echter niet met zekerheid worden vastgesteld. Zoals al is opgemerkt zijn er in de oorspronkelijke vragenlijst wel items opgenomen die verwant zijn aan de term identificatie (aardig vinden, vergelijken, affiniteit hebben) (Cohen, 2001), maar zijn deze vanwege een fout in de vraagstellingen niet meegenomen in de verdere analyses.

In het theoretisch kader is een meta-analyse besproken (Wilson & Sherrell, 1993) waarin wordt beweerd dat bronmanipulaties alleen effect hebben wanneer respondenten een tekst verwerken via de perifere route. Uit de resultaten blijkt ook dat er (marginaal) significante interactie-effecten gevonden zijn. Twee van deze interacties laten geen duidelijke richting van het effect zien. De resterende interacties wijzen echter niet in de richting zoals in de meta-analyse is aangegeven. Zo geven jongeren een hogere waardering aan de doelgroepgerichtheid van de tekst wanneer de bron een volwassen expert is en ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben dan wanneer ze een lage consequentiebetrokkenheid hebben. Dezelfde tendens wordt waargenomen voor de aantrekkelijkheid en het rapportcijfer van de tekst. Voor de attitude tegenover 'goed omgaan met geld' blijkt dat jongeren een positievere attitude neigen te hebben wanneer de leeftijdgenoot de bron van de tekst is en ze een hoge in plaats van een lage consequentiebetrokkenheid hebben. En wanneer jongeren een versie lezen waarbij de leeftijdgenoot een extreme schuld heeft, dan neigen ze ook hier een positievere attitude te hebben wanneer ze een hoge consequentiebetrokkenheid hebben dan wanneer de consequentiebetrokkenheid bij het onderwerp laag is. Geen van deze (marginale) interactie-effecten zegt dus iets over het effect van de bronmanipulaties bij een lage of hoge consequentiebetrokkenheid.

Desondanks kan de bewering dat een bronmanipulatie alleen effect heeft als de tekst via de perifere route wordt verwerkt niet verworpen worden op basis van dit onderzoek. Hoewel in dit onderzoek consequentiebetrokkenheid als moderator is meegenomen, is het te kort door te bocht om te veronderstellen dat de jongeren met een hoge consequentiebetrokkenheid de tekst centraal verwerken en de jongeren met een lage consequentiebetrokkenheid dit via de perifere route doen. Dit heeft te maken met het feit dat de variabele van consequentiebetrokkenheid slechts gebaseerd is op één vraag. Bovendien is achteraf niet nagegaan of de veronderstelling dat jongeren met een hoge consequentiebetrokkenheid centraal verwerken en jongeren met een lage consequentiebetrokkenheid perifeer verwerken, klopt. Deze controle zou wellicht gedaan kunnen worden door een recallvraag te stellen waarin respondenten zoveel mogelijk gedetailleerde informatie moeten opschrijven over de tekst die ze gelezen hebben. Respondenten die gedetailleerde antwoorden opschrijven, hebben de tekst dan centraal verwerkt. Respondenten die meer oppervlakkige notities maken, hebben de tekst dan perifeer verwerkt (Maheswaran & Meyers-Levy, 1990). Vervolgonderzoek zou met dergelijke aspecten rekening moeten houden wanneer men bronmanipulaties in combinatie met het ELM wil onderzoeken.

Dit onderzoek is uitgevoerd op basis van schriftelijke communicatie. Het zou interessant kunnen zijn om hetzelfde onderzoek uit te voeren middels face-to-face communicatie. Het verhaal van de leeftijdgenoot heeft dan wellicht meer impact en komt authentieker over, zeker wanneer de leeftijdgenoot het verhaal zelf vertelt en hij/zij een hoge status heeft binnen de peer groep. Zoals al is opgemerkt werd er in de onderzoeken die worden besproken in het overzichtsartikel van Mellanby et al. (2000) en in het participatietraject van JAA (2011) ook gebruik gemaakt van face-to-face communicatie. Dat zou wellicht de positieve resultaten kunnen verklaren die binnen deze onderzoeken zijn gevonden.

6. Literatuurlijst

Boogaard, R. (2012). *"Jouw Schuld?!" van U-2B Heard!*. Geraadpleegd op 5 februari 2012, via Nibud: <http://www.nibud.nl/over-het-nibud/actueel/weblog/artikel/jouw-schuld-van-u-2b-heard.html>

Brosius, H. (1999). Research note: the influence of exemplars on recipients' judgements: the part played by similarity between exemplar and recipient. *European Journal of Communication*, 14 (2), 213-224.

Cohen, J. (2001). Defining identification: a theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 4 (3), 245-264.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7 (2), 117-140.

Gibson, R. & Zillman, D. (1998). Effects of citation in exemplifying testimony on issue perception. *J&MC Quarterly*, 75 (1), 167-176.

Hellemont, C. van & Bulck, H. van den (2009). Beeldvorming van vrouwen & mannen in de reclame in België. Geraadpleegd op 27 februari 2012: http://decijferij.be/content/media/27%20-%20Beeldvorming_reclame_NL_tcm336-59987.pdf

Heijst, P. van & Verhagen, S. (2010). *Geld rolt: de rol van professionals bij financiële bewustwording van jongeren*. Amsterdam: SWP.

Hoeken, H., Hornikx, J. & Hustinx, L. (2009). *Overtuigende teksten: onderzoek en ontwerp*. Bussum: Coutinho.

Jeugd Actief voor Amsterdam (2011). *JAA! Cash Money Budget*. Amsterdam.

Kuipers, A. (2010). *Mogroep helpt jongeren met schulden*. Geraadpleegd op 30 januari 2012, via Nibud: <http://www.nibud.nl/actueelinspirerend/themas/praktijkverhalen/weblogbericht/artikel/mogroep-helpt-jongeren-met-schulden.html>

Maheswaran, D. & Meyers-Levy, J. (1990). The influence of message framing and issue involvement. *Journal of Marketing Research*, 27, 361-367.

Mellanby, A.R., Rees, J.B. & Tripp, J.H. (2000). Peer-led and adult-led school health education: a critical review of available comparative research. *Health Education Research*, 15 (5), 533-545.

Meuzelaar, D. (24 augustus 2010). 'Een mbo'er denkt dat hij 3.000 euro gaat verdienen'. *De Volkskrant*, 36-37.

Munk, K., Bakker, S., Graaff, D. de, Meulen, K. van der & Walburg, L. (2011). *Peer education 2.0: Voor de klas op sneakers*. Amsterdam: Sdu Uitgevers.

Nibud (2011). *Mbo'ers in geldzaken: Een onderzoek naar het financiële gedrag van mbo-studenten*. z.pl.

Nibud & Mogroep W&MD (2010). Jongeren en schulden: Meer inkomen, meer uitgaven, meer schuld. Geraadpleegd op 30 januari 2012, via Nibud:
http://www.nibud.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/PDF/2010/Nwsbrf_Jongeren_Schuld.pdf

Nibud scholieren (z.j.). Geraadpleegd op 1 februari 2012: <http://www.nibud.nl/scholieren>

O'Keefe, D. J. (2002). *Persuasion: Theory and research*. (2nd edn.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Ouden, H den. & Born, B. van den (2009). De overtuigingskracht van humorvolle televisiecommercials: effecten van sekse en identificatie. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 37 (1), 33-46.

Posavac, E.J., Kattapong, K.R. & Dew, D.E. (1999). Peer-based interventions to influence health-related behaviors and attitudes: a meta-analysis. *Psychological Reports*, 85 (3f), 1179-1194.

Steil, J.M. & Hay, J.L. (1997). Social comparison in the workplace: A study of 60 Dual-Career Couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (4), 427-438.

Turner, G. & Shepherd J. (1999). A method in search of a theory: peer education and health promotion. *Health Education Research*, 14 (2), 235-247.

Waal, B. de & Smit, P. (Verslaggeving). (2011, 4 oktober). Reportage jong en (on)schuldig? In J. Illy (Eindred), *Altijd Wat*. Hilversum: NCRV.

Wilson, E. J. & Sherrell, D. L. (1993). Source effects in communication and persuasion research: A Meta-Analysis of Effect Size. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 21 (2), 101-112.

7. Inhoudsopgave bijlagen

Versies voorlichtingsteksten	1
Voorbeeld vragenlijst (versie 1)	9